

Libuše Spáčilová (Olomouc)

ERNST EICHLER – CHRISTIAN ZSCHIESCHANG: DIE ORTSNAMEN DER NIEDERLAUSITZ ÖSTLICH DER NEISSE. (Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Klasse, Band 81, Heft 6.) S. Hirtzel Verlag, Stuttgart – Leipzig 2011, 256 s. ISBN 978-3-7776-2155-5

Lipská onomastická škola se v posledních desetiletích intenzivně zabývá lexikografickým zpracováním a lingvistickým i historickým výkladem starosrbských místních jmen, tedy oikonym. V případě předložené monografie jde o jednu z posledních prací z dílny jejího významného představitele prof. Ernsta Eichlera, jehož odchodem v roce 2012 ztratili nejen badatelé v oboru onomastika, ale také slavisté jednu z výrazných osobností. Monografie je věnována, jak již ostatně titul knihy informuje, místním jménům v oblasti Dolní Lužice východně od řeky Nisy, na území dnes náležejícím k Polsku, blíže vymezeném řekami Odrou a Bobrem a historickou hranicí mezi Horní a Dolní Lužicí. Uvědomí-li si čtenář tuto skutečnost, jistě přistoupí k uvedenému dílu se zájmem, neboť již tato první informace dává tušit, že se na teritoriu setkávalo více jazykových vlivů, což potvrzují v předmluvě i autoři – jejich záměrem je věnovat se co nejpodrobněji vztahům mezi srbskými a německými a od roku 1945 také polskými jazykovými vlivy v oikonymech uvedené oblasti a podrobným popisem zpřístupnit tento korpus také badatelům věnujícím se výzkumu jazykových kontaktů.

Knihla je členěna do šesti částí označených římskými číslicemi (I. Einführung – II. Namenskunde – III. Namen und Besiedlung – IV. Namenbuch – V. Quellen, Literatur und Abkürzungen – VI. Register der erschlossenen altsorbischen Grundformen) a tyto části se dále dělí na kapitoly označené písmeny a podkapitoly označené arabskými číslicemi.

V úvodu (Einführung) je geograficky vymezeno zkoumané teritorium a nastíněny jsou dějiny osídlení této oblasti, dále jsou zmíněny jazykové poměry v oblasti od samotných počátků spojených s indoevropským jazykovým podložím zrcadlícím se např. v hydronymech *Nisa* a *Odra*, přes dominující slovanskou, přesněji starosrbskou vrstvu, ovlivňující názvy sídlišť, v nichž se však také odrážejí vlivy německé jazykové vrstvy, až po německá jména, náležející původně dolnoněmecké dialektální oblasti. Dolnoněmecké prvky v oikonymech byly dlouho typické zřejmě pro ústní komunikaci, v písemných dokladech se objevují v silném zastoupení prvky středoněmecké, zatímco dolnoněmecké hláskosloví najdeme v listinných dokladech jen sporadicky. Autoři konstatují, že oblasti Horní a Dolní Lužice patří z hlediska lexikografického k nejlépe

prozkoumaným územím, což dokládají i faktem, že se obě oblasti mohou pochlubit slovníky místních jmen.

V oddíle věnovaném onomastice (Namenkunde) jsou podle osvědčeného modelu jazykových rovin – hláskosloví a grafematika, slovtvorba a lexikologie – čtenáři představena oikonyma slovanská, přesněji dolnosrbská (např. *Gablenz*, *Kulm*), a německá (např. *Sorau*, *Wellersdorf*), poté i polská (*Brzostowa*, *Dachów*), která se objevila až po roce 1945 v souvislosti s připojením této oblasti k Polsku a která musela být z praktických důvodů (poštovní razítka, silniční tabule s názvy obcí, označení vlakových stanic na nádražích) neodkladně vytvořena. V oficiální komisi pro stanovení místních jmen byli i polonisté; z velké části byla pro oblast Dolní Lužice použita dolnosrbská jména publikovaná lužickosrbským spisovatelem Arnoštem Mukou, která byla polonizována, např. *Brěstowa* – *Brzostowa* jako příklad fonetické polonizace a *Niemaschkleba (I)* – *Njamaškleb(a)* – *Chlebowo* jako příklad polonizace morfologické. Zajímavá je také pasáž o procesu tvoření oikonym – především z apelativ (*Tzscheeren* / *Cerna* / *Czerna*), z osobních jmen (*Jüritz* / *Jurice* / *Jurzyn*) či jmen obyvatelských (*Nimbsch* / *Niemcza*); u německých místních jmen zaujmou pasáže o kompozitech (*Teichdorf* / *Stawnik*, *Albrechtsdorf* / *Olbrachtów*) a v nepo-slední řadě také o složeninách slovansko-německých (*Jeschkendorf* / *Ježkojce* / *Jaszkowice*) a o derivátech německo-slovanských (*Hinkau* / *Hynkow* / *Lubsko-Hynków*).

Třetí část monografie, věnovaná jménům z hlediska osídlení (Namen und Besiedlung), se zaměřuje pouze na podstatné aspekty osídlování v období předslovanském, v době raného středověku, vrcholného a pozdního středověku a v době novověké. Tyto pasáže jsou poměrně stručné, neboť autoři odkazují na podrobnější publikaci Zschie-schangovu z roku 2007.¹⁾ Pozitivně je třeba hodnotit fakt, že autoři věnovali pozornost také výsledkům archeologických průzkumů. V této třetí části se nacházejí rovněž tři zobrazení popisovaného území včetně říčních toků. Mapky prostřednictvím symbolů ukazují, které starosrbské a německé typy místních jmen byly na různých místech oblasti rozšířeny.

Následuje lexikon s téměř 250 místními jmény (Namenbuch); tato ústřední část díla sestává ze čtyř oddílů: první – nejobsažnější – zahrnuje jména sídlišť, tj. měst a vesnic (s. 100–205), druhá se týká jmen malých sídlišť a samot (s. 205–208), třetí a čtvrtá představují užitečné pomůcky v podobě polsko-německo-dolnosrbské (s. 209–215) a dolnosrbsko-německo-polské konkordance (s. 215–220). Informace o jednotlivých oikonymech v tomto lexikonu jsou vyčerpávající – kromě dolnosrbských, polských a

¹⁾ Ch. Zschiechang, Terra Selpuli. Mittelalterliche Siedlungsgeschichte zwischen unterer Neiße und Bober auf der Grundlage der Ortsnamen, *Onomastica Slavogermanica* 26, 2007, s. 33–108.

německých tvarů jsou uvedeny informace o dialektálních oblastech výskytu (např. *altsächsisch*, *mitteldeutsch*, *nordöstlich*, *nordwestlich*, *polabisch* aj.), doplněné doklady dřívějších tvarů s uvedením roku výskytu v historických pramenech; následuje zasvěcený etymologický a slovotvorný výklad.

Seznam archivních pramenů, pramenů tištěných a map i seznam použité literatury, členěné do tematických oddílů, spolu s třemi mapami v příloze, jsou důležitými pomůckami pro všechny uživatele knihy. Drobné doporučení se týká rozdělení seznamu použité literatury do oddílů historicko-zeměvědné literatury (*Historisch-landeskundliche Literatur*) a jazykovědné literatury (*Sprachwissenschaftliche Literatur*), což v některých případech značně komplikuje vyhledávání bibliografických údajů jednotlivých titulů. Kromě toho není zařazení knihy do té či oné skupiny vždy jednoznačné. Vytvoření jednoho oddílu pro obě skupiny by proto asi bylo vhodnějším řešením. Toto drobné doporučení nic neubírá na faktu, že kniha Ernsta Eichlera a Christiana Zschieschanga představuje dílo mimořádného významu nejen pro německou a slovanskou onomastiku, ale i pro kontaktní lingvistiku a pro dějiny osídlení na zkoumaném území, na němž výskyt určitých typů místních jmen dokládá kontakty srbského a německého obyvatelstva. I přes silný vliv polštiny po druhé světové válce si však místní jména ve východní části Dolní Lužice dodnes zachovala své starosrbské jazykové rysy. Publikaci lze vřele doporučit všem zájemcům o onomastiku a historii, kteří si nad stránkami knihy uvědomí specifika tohoto regionu.